

KORRUPSIYA BILAN BOG'LIQ JINOYATLARNING SODIR ETILISHIGA IMKON BERUVCHI OMILLAR

Fayziyeva Gulrux Hakimovna

Toshkent viloyati yuridik texnikumi yuridik

xizmat yo'nalishi 2- bosqich o'quvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7883404>

Annotatsiya: mazkur tadqiqot ishida korrupsion jinoyatlarning tushunchasi va uning zaruriy elementlari hamda korrupsion jinoyatlarning o'ziga xos xususiyatlari, shuningdek korrupsion holatlarni vujudga keltiruvchi sabablar atroflicha muhokama qilingan.

Аннотация: В данном исследовании подробно рассмотрены понятие коррупционных преступлений и его необходимые элементы, а также специфика коррупционных преступлений, а также причины возникновения коррупционных дел.

Annotation: In this study, the concept of corruption crimes and its necessary elements, as well as the specifics of corruption crimes, as well as the causes of corruption cases are discussed in detail.

Kalit so'zlar: korrupsion jinoyat, mansabdor shaxs, poraxo'rlik, pora beruvchi, hokimiyat vakili.

Ключевые слова: коррупция, должностное лицо, взяточничество, взяточник, должностное лицо.

Keywords: corruption, official, bribery, bribe-taker, government official.

Bugungi kunda rivojlanib borayotgan, jahon hamjamiyati vakillarini tobora tashvishga solayotgan global muammolardan biri bo'lgan korrupsiya jamiyat xavfsizligi va barqarorligi, iqtisodiy, ijtimoiy-madaniy rivojlanishi va hukumatning

institusional rivojlanishiga to'sqinlik qilayotgan illatlardan biridir. Korrupsiyaga oid jinoyatlar hukumat vakillarining jamiyat oldidagi obro'siga putur yetkazibgina qolmay, ichki va tashqi siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy aloqalarning samarali yo'lga qo'yilishida ham jiddiy muammo tug'diradi. Korrupsiya bilan bog'liq muammolarning keng talqin qilinishi va huquqni muhofaza qilish organlari

faoliyatida korrupsiyaga qarshi kurashga qaratilgan chora-tadbirlarning kuchaytirilishiga qaramay ushbu jinoyatni ildiz otib borishi uning mohiyatini yanada chuqurroq tahlil qilish va paydo bo'lish sabablarini kengroq o'rganishga undaydi.

Jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarda korrupsiyaviy holatlarning vujudga kelishi, ya'ni pora berish, pora olish, vositachilik qilish, hokimiyat yoki mansab

vakolatlarini suiste'mol qilish yoki undan chetga chiqish va shunga o'xshash holatlar bilan bog'liq bo'lgan korruptsiyalarni sodir etish korruptsiya jinoyatlarni keltirib chiqaradi. **"Korruptsiyaviy jinoyatlar** – bu mansabdor shaxs yoki xizmatchining mansab mavqeidan shaxsiy yoki boshqa shaxslarning moddiy va nomoddiy naf ko'rishi uchun g'arazli maqsadlarda foydalanishi, shuningdek, mansabdor shaxslarni ushbu maqsadlarda o'ziga og'dirishdan iborat bo'lgan jinoyatlar" [1]. S.K.Iliyning fikricha, mazkur turdagi jinoyatlar sifatida jismoniy yoki yuridik shaxslarning o'z xizmat mavqeini suiste'mol qilish yoxud o'z vakolatlari va majburiyatlarini bajarmasligi orqali qasddan sodir etilgan harakati yoki harakatsizligi [2] deya ta'riflaydi. Korruptsiya jinoyatlar ko'p hollarda mulkiy ko'rinishdagi naf olishga qaratilgan poraxo'rlik jinoyati sifatida uchraydi. Bu turdagi jinoyatlarga turlicha qarashimiz mumkin. Tarixiy nuqtayi nazaridan olganda, korruptsiya eng qadimiy jinoyatlardan biri: qayerdagi davlat bo'lsa, davlat apparatining turli tarmoqlarida, pastdan yuqorigacha taralgan jinoyatning bir ko'rinishidir. Hududiy jihatdan qaraganda, korruptsiya butun jahonga yoyilgan jinoyatlardan biri hisoblanadi. Turli davlatlar o'tmishda va hozirda, dunyoning barcha qit'alarida korruptsiyaga qarshi muvaffaqiyatli yoki muvaffaqiyatsiz kurash olib borganlar va boradilar. Korruptsiya jinoyatlarda shaxs yoki xizmatchilar o'ziga ishonib topshirilgan vakolatlar yoki mansab mavqeidan shaxsiy yoki boshqa shaxslarning moddiy yoki nomoddiy naf ko'rishi uchun g'arazli maqsadlarda foydalanishidan, shuningdek, ularni ushbu maqsadlarda o'ziga og'dirishdan iborat bo'lgan jinoyatlardir.

Korruptsiya bilan bog'liq jinoyatlarni ochish va ularni tergov qilish muayyan qiyinchiliklar va muammolar bilan amalga oshiriladi. Bunday holatlarda jinoyatlarni aniqlash va tergov qilish muammolari, bir tomondan, ularning ko'pchiligi qat'iy maxfiylik sharoitida tayyorlanadi, ya'ni ko'p hollarda guvoh va shohidlarsiz, shuningdek jinoyat izlari sinchkovlik bilan yo'q qilingan holda amalga oshiriladi. Ikkinchidan, dastlabki tekshirish paytida yo'l qoyiladigan xatolar bilan bog'liq bo'lsa, uchinchidan esa jinoiy harakatning barcha ishtirokchilari qilmish uchun jinoiy javobgarlikka tortilishi sababli to'g'ri ko'rsatuv berishdan bosh tortishi va bir birini qilmishini yashirishga urinishlari sabab bo'ladi. Shu bilan birga tergov jarayonida dastlabki tergov xodimlariga turli xil shakllarda jinoyat sodir etgan shaxslar va boshqa manfaatdor shaxslar tomonidan qarshilik ko'rsatishda namoyon bo'ladi. Ayniqsa, uyushgan jinoiy guruhlar va jamoalarning shakllanishiga olib kelishi mumkin bo'lgan korruptsiya

sxemalarning davlat hokimiyati organlari vakillari bilan birlashishi muammoli hisoblanadi.

Mazkur turdagi jinoyatlarning keng tarqalgan turi bu poraxoʻrlik jinoyatidir. Unda ishtirokchilari sifatida, bir tarafdin – pora oluvchi, ikkinchi tarafdin esa – pora beruvchi doimiy ishtirok etishi talab qilinadi. Shuningdek, ayrim hollarda ushbu jinoiy harakatlarda pora olish-berishda vositachilik qiladigan shaxslar ham ishtirok etishi holatlari ham nazarda tutiladi. Mana shu uch turdagi shaxslarning, yaʼni jinoyat subyektlarining harakatlari korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarning ishtirokchilari sifatida baholanadi va javobgarlikni keltirib chiqaradi. Mazkur turdagi jinoyatlarda pora oluvchi odatda mansabdor shaxs, hokimiyat vakili yoki xizmatchilar boʻlishi mumkin. Poraxoʻrlik jinoyatlarida jinoyatning predmeti sifatida pul, qimmatbaho sovgʻalar, nomoddiy boyliklar hisoblanib ular pora oladigan odamga qaytarmaslik sharti bilan, lekin mulkiy mohiyatga molik boʻlgan xizmatlar boʻlishi mumkin. Bunday turdagi jinoyatlarga xalq orasida koʻp uchraydigan holatlar sifatida aytishimiz mumkinki, “fuqarolik pasportini muddatidan ilgari olish uchun polon soʻm pul berish kerak” yoki “haydovchilik guvohnomasini muddatidan ilgari olish uchun pul berish”, “avtomaktabga bormasdan oʻqituvchini qoʻliga pul berish” yoki “avtomaktab imtixonlarni pul bilan topshirish kerak”, “mashinani vaqtliroq chiqishi uchun salonga palon soʻm berish kerak”, “falon joyga ishga oʻtish uchun rahbarga falon soʻm berish kerak”, “jarimani kamaytirish uchun avtoinspektorga berish kerak”, xullas, “usti”ni bermasang ishing bitmaydi, degan tushunchalar avj olgan. Xalq nazarida “korrupsiya” deganda, amal kursisida galstuk taqib salobat bilan oʻtirgan, bir qoʻli bilan qanaqadir qogʻozga imzo chekayotgan, bir qoʻli bilan stolning tagidan konvertga solingan porani olayotgan “amaldor” koʻz oʻngiga keladi.

Bunda jinoyat subyektlari pora oluvchi va pora beruvchi oʻzining jinoyat harakati izlarini ikki tomonlama puxta yashirishdan manfaatdor boʻladilar, chunki jinoyat fosh etilsa, bir vaqtning oʻzida ikki tomon ham, yaʼni pora oluvchi ham, pora berish ham jinoiy javobgarlikka tortilishi muqarrar boʻladi. Shuning uchun mazkur toifadagi jinoyatlar aksariyat hollarda guvohlarsiz va jinoyat izlari niqoblangan holda sodir etiladi. Koʻp hollarda pora qonuniy harakatlarni sodir etishni tezlashtirish uchun beriladi, yaniki navbat kutishdan qochish maqsadida. Bu turdagi jinoyatlarda koʻp hollarda guvohlar boʻlmaydi, bu holat esa poraxoʻrlik jinoyatini ochish jarayonini mushkullashtirishiga sabab boʻladi.

Bu toifadagi jinoyat ishlarda asosan egri dalillar ustunlik qiladi, ularning esa tadqiq etilayotgan hodisa va voqealar bilan turli aloqalari koʻp bosqichli

isbotlash jarayonini talab etadi. Ba'zi hollarda vaziyatga qarab jinoyatga aloqador shaxslarning barmoq izlari pora predmetida, yoki o'ramlarida qoladi, ba'zan esa poraxo'rlikning boshqa izlari ham saqlanib qoladi (tovar cheklari, etiketkalar, pul, qimmatbaho narsalar, jinoyatchilarning shaxsiy yozuvlari va boshqalar). Ushbu kriminalistik izlar jinoyatni ochishni tezlashtiruvchi omillardir.

Pora harakat sodir qilingandan oldin yoki keyin berilishiga bog'liq bo'lmasdan, pora oldindan kelishilganligi, pora oluvchining manfaati uchun biron-bir harakat bajarilgan bo'lishidan qat'i nazar, pora predmetining butun yoki bir qismi olingan yohud mulkiy xizmatlar ko'rsatilgan paytdan boshlab sodir etilgan deb hisoblanib jinoiy oqibatni keltirib chiqaradi. Aksariyat xollarda, korrupsiya jinoyatini sodir etish joyi bo'lib amaldor shaxsning xizmat xonasi hisoblanadi. Ammo, ba'zida bu turdagi jinoyatlar turli maishiy xizmat ko'rsatuvchi joylar: kafe, restoran, xatto avtotransport vositalarida ham sodir etilishi mumkin.

Jamiyatda korrupsion illatlarning vujudga kelish holatlari va sabablari ham turlicha asoslarda vujudga kelishi mumkin. Jumladan:

Korrupsiyaning iqtisodiy sabablari – bu, birinchi navbatda, davlat xizmatchilarining past darajadagi maosh olishlari hamda ularning firma va fuqarolar faoliyatiga ta'sir etish vakolatining yuqoriligidadir. Amaldorlarda qandaydir noyob ne'matlarni taqsimlash vakolati mavjud bo'lsa, korrupsiya rivoj topadi. Bu, ayniqsa, rivojlanayotgan va o'tish davri mamlakatlarida ko'proq sezilsa, rivojlangan mamlakatlarda ham namoyon bo'ladi. Masalan, AQShda muhtoj oilalarga imtiyozli ravishda uy-joy berish dasturini amalga oshirish davrida korrupsiya qayd etilgan edi.

Korrupsiyaning institutsional sabablariga quyidagilarni kiritishimiz mumkin: davlat muassasalari faoliyatining yuqori darajada yopiqligi; hisobot tizimi kattaligi; qonun chiqarish tizimida oshkoralikning yo'qligi; bekorchixo'jalarni keng tarqalishiga va ko'rsatgan xizmatlaridan qat'iy nazar xizmat pog'onalaridan yuqoriga ko'tarilishga imkon beruvchi davlatning zaif kadrlar siyosati.

Korrupsiyaning ijtimoiy-madaniy sabablari: jamiyatda odob-ahloq tushunchalari yo'qolib ketishi; fuqarolarning yetarli darajada axborotga egaligi va tashkilotchiligi, "hokimiyat egalari"ning o'zboshimchaligiga jamiyat barmoq orasidan qarash holatlari natijasida vujudga kelishi mumkin.

Muxtasar qilib aytadigan bo'lsak, korrupsion jinoyatlarning o'ziga xos xususiyatlari quyidagilarda namoyon bo'ladi: Birinchidan, korrupsiyaga oid jinoyatlar tegishlicha vakolatga ega bo'lgan shaxslar tomonidagina emas, balki

bunday gʻayriqonuniy xatti-harakatlar natijasida naf koʻrayotgan boshqa shaxslarning qilmishlarini ham nazarda tutadi. Ikkinchidan, mazkur turdagi jinoyatlar oʻziga topshirilgan vakolatlarning qonunga xilof ravishda va gʻarazli niyatlarda suiisteʼmol qilinishi orqali sodir etiladi. Uchinchidan, korrupsiyaviy jinoyatlardan olinadigan foyda moddiy va nomoddiy koʻrinishlarda boʻlishi mumkin. Toʻrtinchidan, bu turdagi qilmishlar faqatgina uni sodir etayotgan shaxsning oʻz manfaatlarini koʻzlab emas, balki boshqa shaxslar manfaati yoʻlida ham sodir etilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Oʻzbekiston Respublikasining “Korrupsiyaga qarshi kurash toʻgʻrisida”gi qonun 2017-yil 3-yanvar, OʻRQ-419-son.
2. G.Z.Toʻlaganova, A.YU.Tadjibaeva, S.S.Mamanov. Korrupsiyaga qarshi kurashish huquqingiz bor. Risola. T.: TDYU nashriyoti, 2020. 6 - bet.
3. Илий С. К. Административные правонарушения коррупционной направленности // Административное и муниципальное право. 2015. № 5. С. 462.
4. M.M.Qurbonov, B.X. Xamidov, O.T. Ganiev, B.Z. Karimov. Korrupsion jinoyatlarni tergov qilish uslubiyoti. O'quv qo'llanma – T.: TDYU, 2021. – 11 – bet.

